

(από τον Νικόλαο Φίλιππα, οικονομολόγο)

Η συνεισφορά των αρχαίων Ελλήνων στην ανάπτυξη ιδεών, στο θέατρο, στη φιλοσοφία, στον πολιτισμό, αλλά και στην οικονομική σκέψη είναι αδιαμφισβήτητη. Ακόμη και σήμερα μας εκπλήσσει η πρωτοπορία και η διορατικότητα της σκέψης των προγόνων μας. Η ενασχόληση των αρχαίων Ελλήνων με τα οικονομικά θέματα παρουσιάζεται κυρίως κατά τη διάρκεια της Κλασικής Περιόδου με τις πρωτοποριακές οικονομικές ιδέες του Ξενοφώντα (430-355 π.Χ.), του Πλάτωνα (427-347 π.Χ.) και του Αριστοτέλη (384-322 π.Χ.), που σύμφωνα με κορυφαίους επιστήμονες, αποτέλεσαν πρόδρομο της μικροοικονομικής, της μακροοικονομικής και της νομισματικής πολιτικής. Πρώτος ο Σωκράτης συνέλαβε την ιδέα ότι τα οικονομικά αποτελούν επιστήμη -αυτό καταγράφηκε από τον Ξενοφώντα

[1]

, ο οποίος ήταν και ο πρώτος συγγραφέας που χρησιμοποίησε σε σύγγραμμά του τον τίτλο «**Οικονομικός**»

, αναφερόμενος στη σωστή διαχείριση του οίκου

[2]

. Ο Αριστοτέλης στο έργο του κάνει αναφορά στο χρήμα, υιοθετώντας την αρχή ότι ένα αγαθό έχει ρόλο χρήματος λόγω της γενικής αποδοχής του ως μέσο συναλλαγών, η οποία επιβεβαιώνεται με την έκδοση νομισμάτων από τις κρατικές αρχές και όχι λόγω της πραγματικής του αξίας, και ο Πλάτωνας υποστήριζε ότι η πραγματική αξία του χρήματος είναι ανεξάρτητη της αγοραίας αξίας του².

Οι αρχαίοι Αθηναίοι ενσωμάτωσαν τη δικαιοσύνη στην οικονομική τους συμπεριφορά επιδιώκοντας να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη της κοινωνικής ζωής για όλους τους πολίτες³. Ήδη από την εποχή του Σόλωνα (639 - 559 π.Χ.) οι Αθηναίοι είχαν εισάγει ένα σύστημα συμμετοχής των πολιτών στις δημόσιες δαπάνες σύμφωνα με τη φοροδοτική τους ικανότητα, δίνοντας παράλληλα και κοινωνικά κίνητρα για την εθελοντική ανάληψη υψηλότερης συμμετοχής στις δαπάνες από τους πλουσίους [3]. Φαίνεται λοιπόν ότι οι Αθηναίοι είχαν θέσει τις βάσεις για την αντιμετώπιση και τη μείωση των οικονομικών ανισοτήτων. Ο Αριστοτέλης αναφερόμενος στην έννοια της **κοινωνικής δικαιοσύνης**

διατυπώνει ότι «αδικία σημαίνει το να παίρνει κάποιος περισσότερα απ'όσα θα έπρεπε από τα αγαθά και λιγότερα από τα κακά» («Ηθικά Νικομάχεια», 1134a 30)1.

Θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε ότι η ιστορία των Αμοιβαίων Κεφαλαίων ανάγεται στην αρχαιότητα. Μετά από τη νικηφόρα για τους Έλληνες έκβαση των Περσικών Πολέμων, ιδρύθηκε η Α' Αθηναϊκή Συμμαχία ή Συμμαχία της Δήλου (478 π.Χ.) με τη συγκέντρωση μιας **κοινής περιουσίας**

, με βασικό σκοπό την προστασία των πόλεων που συμμετείχαν στη συμμαχία από μελλοντικές επιθέσεις. Για το λόγο αυτό τα πρώτα Αμοιβαία Κεφάλαια στην Ελλάδα είχαν ονομασία από την αρχαιότητα όπως Ερμής (Εμπορική, 1972), Δήλος (Εθνική, 1973) και Δελφοί (Κτηματική, 1975)

[4]

. Έδρα της Συμμαχίας ήταν η ιερή νήσος Δήλος, όπου βρισκόταν το συμμαχικό ταμείο μέχρι το 454 π.Χ., οπότε το κοινό ταμείο μεταφέρθηκε τελικά στην Αθήνα από τον Περικλή, μετατρέποντας ουσιαστικά τη Συμμαχία σε Αθηναϊκή Ηγεμονία. Θεωρείται δε ότι το συμμαχικό ταμείο αποτέλεσε το οικονομικό υπόβαθρο του **«χρυσού αιώνα»**

. Ο 5ος αιώνας π.Χ. χαρακτηρίζεται και ως ο «χρυσός αιώνας του Περικλή», με βασικούς στόχους της διακυβέρνησής του την ενίσχυση της αθηναϊκής δημοκρατίας και κυριαρχίας, αλλά και τη δόξα της πόλης. Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του Περικλή σημειώθηκε τεράστια πρόοδος στη διακυβέρνηση, στη φιλοσοφία, στις τέχνες, αλλά και στην ανάπτυξη της δημοκρατίας, με την Αθήνα να γίνεται σπουδαίο εμπορικό κέντρο. Φαίνεται λοιπόν ότι ο Περικλής έκανε πράξη το ρητό που συνήθιζε να λέει στους Αθηναίους

«οι καιροί ου μενετοί»

(οι ευκαιρίες δεν περιμένουν), όπως έχει καταγράψει ο ιστορικός Θουκυδίδης. Αυτήν την περίοδο η Αθήνα κυριαρχεί στον ελληνικό κόσμο, πνευματικά, στρατιωτικά, πολιτικά αλλά και οικονομικά. Οι πόροι χρηματοδότησης αυτής της ανάπτυξης προέρχονταν από φόρους, κυρίως των πιο πλούσιων και από την εκμετάλλευση των μεταλλείων του Λαυρίου, όπου η παραγωγή χρυσού και άλλων πολύτιμων μετάλλων ήταν συνεχής.

Αξιίζει να σημειωθεί ότι η πρώτη δραστηριοποίηση των **τραπεζών** στην αρχαία Ελλάδα εντοπίζεται τον 6ο αι. π.Χ.

[5]

Η ύπαρξη πλήθους ανόμοιων νομισμάτων έκανε επιτακτική την ύπαρξη των αργυραμοιβών, ατόμων που αναλάμβαναν να ανταλλάξουν τα διάφορα νομίσματα, να ελέγξουν την ποιότητά τους κ.λπ. Την ίδια περίοδο ιδιώτες συνήθιζαν να καταθέτουν χρήματα στα αρχαία ελληνικά ιερά προς φύλαξη, π.χ. στο ιερό του Απόλλωνα στους Δελφούς και στη Δήλο. Η κατάθεση των χρημάτων σε ιερά παρείχε μεν φύλαξη αλλά περιορίστηκε με το πέρασμα των χρόνων από την παρουσία ιδιωτών «τραπεζιτών» που προσέφεραν τόκο. Οι Τράπεζες της αρχαίας Αθήνας, αν και δεν λειτουργούσαν με τη σημερινή τους μορφή, θεωρούνται πρόδρομοι των σημερινών τραπεζών και έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην

οικονομική ζωή. Έτσι, οι τραπεζίτες κατά τον 5ο αιώνα π.Χ. αντικατέστησαν τους αργυραμοιβούς, ενώ παράλληλα δέχονταν ιδιωτικές και δημόσιες καταθέσεις, παραχωρούσαν δάνεια, διαχειρίζονταν περιουσίες, έδιναν εντολές πληρωμής προς τρίτους κ.λπ., θέτοντας τις βάσεις του σύγχρονου χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Ακόμη και οι ρίζες των παραγώγων προϊόντων εντοπίζονται στην εποχή του Θαλή του Μιλήσιου. Σύμφωνα με αναφορές του Αριστοτέλη (Πολιτικά, Ι,11, 1259α 10), ο Θαλής ο Μιλήσιος (624 - 546 π.Χ.) χρησιμοποιώντας τις γνώσεις του στην αστρολογία για να προβλέψει τις χρονιές που θα είχαν αυξημένη σοδειά τα ελαιόδεντρα, πλήρωνε προκαταβολή στα ελαιοτριβεία της Χίου και της Μιλήτου για να εξασφαλίσει το αποκλειστικό **δικαίωμα**

χρήσης

των

ελαιοτριβείων την περίοδο της συγκομιδής

[6]

. Σε περίπτωση που επαληθεύονταν οι προβλέψεις του, πωλούσε αυτά τα δικαιώματα σε άλλους παραγωγούς ακριβότερα λόγω της αυξημένης ζήτησης και απέκτιμιζε σημαντικά κέρδη.

Παράδειγμα για τη σύγχρονη κοινωνία θα πρέπει να αποτελέσει και η **διαφάνεια** και η **κατ απολέμηση της διαφθοράς**

στο δημόσιο βίο. Απαραίτητη προϋπόθεση (μεταξύ άλλων) για να εκλεγεί ένας Αθηναίος πολίτης βουλευτής τον 5ο αιώνα π.Χ., ήταν να καταγραφεί όλη η περιουσία του, οικογενειακή και ιδιωτική, ακόμη και τα σανδάλια που φορούσε. Μετά τη λήξη της θητείας του ο απερχόμενος Βουλευτής λογοδοτούσε για τα πεπραγμένα του. Εάν κατά τη διάρκεια της θητείας του είχε προτείνει και είχε ψηφιστεί νόμος που ήταν αποδεδειγμένα ζημιόγόνος για την Αθήνα, έπρεπε να κατασχεθεί από την καταγεγραμμένη περιουσία του όλο το ποσό κατά το οποίο ζημιώθηκε οικονομικά η πόλη και εάν δεν επαρκούσε η περιουσία του, τότε έπρεπε να καλύψει το υπόλοιπο ποσό δουλεύοντας σε δημόσια έργα.

Η πολιτική, η κοινωνική αλλά και η οικονομική ανάπτυξη της αρχαίας Ελλάδας και της Αθήνας της Κλασικής περιόδου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση ενός σημαντικού πολιτισμού που έθεσε τις βάσεις των περισσότερων επιστημών και της δημοκρατίας γενικότερα.

[1] Δούκας, Π., Οικονομικές Θεωρίες, Αρχές Διοίκησης & Αρχαία Ελληνική Σκέψη, Ε'

Έκδοση, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2007.

[2] Δρακόπουλος, Σ. και Καραγιάννης, Α., Ιστορία της οικονομικής σκέψης, Μια επισκόπηση, Εκδόσεις Κριτική, 2003.

[3] Καραγιάννης, Α., Αρχαιοελληνική πρωτοπορία στα οικονομικά, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2007.

[4] Φίλιππας, Ν., Αμοιβαία Κεφάλαια: Η ελληνική πραγματικότητα και οι σύγχρονες διεθνείς εξελίξεις,, Ιανουάριος 2010

[5] Τιβέριος, Μ., Τράπεζες και τοκογλύφοι στην αρχαία Ελλάδα, Το Βήμα, 20/06/1999.

[6] Χριστοδούλου, Στ., Παράγωγα προϊόντα για επενδυτές με ρίσκο και ορίζοντα, ΤΑ ΝΕΑ, ΑΝΟΙΧΤΟ MBA, Τεύχος 40, Δευτέρα, 7/11/2005.